

Βιβλιοκρισίες

Constantin Ardeleanu, *Steamboat Modernity: Travel, Transport, and Social Transformation on the Lower Danube, 1830-1860*, Central European University Press, Budapest, 2024.

Ο Constantin Ardeleanu είναι καθηγητής Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο «*Dunărea de Jos (Κάτω Δούναβη)*» στο Γκαλάτσι και επιστημονικός συνεργάτης του New Europe College στο Βουκουρέστι. Ο Ardeleanu έχει δημοσιεύσει αρκετά βιβλία και μελέτες στις οποίες πραγματεύεται ζητήματα οικονομικής και κοινωνικής ιστορίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με έμφαση στην περιοχή του Δούναβη και της Μαύρης Θάλασσας. Το πιο πρόσφατο βιβλίο του «*Steamboat Modernity: Travel, Transport, and Social Transformation on the Lower Danube, 1830-1860*», αποτελεί πολύτιμη συμβολή στην ιστοριογραφία της περιοχής του Κάτω Δούναβη, καθώς αναδεικνύει τον οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο που είχε η ανάπτυξη της ατμοπλοΐας στην περιοχή στα μέσα του 19ου αιώνα. Το βιβλίο αρχικά δημοσιεύθηκε στα Ρουμανικά και μεταφράστηκε στα Αγγλικά με την υποστήριξη του New Europe College. Με την αξιοποίηση πρωτογενών-αρχειακών πηγών, ο Ardeleanu εξηγεί το πώς ο εκσυγχρονισμός των πλοίων (με τη χρήση ατμομηχανών) επηρέασε όχι μόνο τις μεταφορές διαμέσου του Δούναβη, αλλά και το εμπόριο, τις κοινότητες κατά μήκος του ποταμού, καθώς και τη διαμόρφωση πολιτικών σε αρκετά επίπεδα, όπως ενδεικτικά στον τομέα της δημόσιας υγείας. Το βιβλίο αυτό έρχεται να καλύψει ένα βιβλιογραφικό κενό, καθώς είναι η πρώτη μελέτη που εστιάζει στον αντίκτυπο της ατμοπλοΐας στον Κάτω Δούναβη, περιοχής που συχνά δεν τυγχάνει επαρκούς προσοχής στη Ρουμανική, Βαλκανική και Ευρωπαϊκή, ευρύτερα, ιστοριογραφία.

Αναλυτικότερα, το βιβλίο αποτελείται από μια εκτενή εισαγωγή, έξι κεφάλαια και τα συμπεράσματα. Στην εισαγωγή ο συγγραφέας παρουσιάζει εν συντομία τον αντίκτυπο που είχε η μετάβαση στον ατμό στην ναυσιπλοΐα, καθώς και τις ανάμεικτες αντιδράσεις του πληθυσμού (θετικές και αρνητικές) από τη μετάβαση στη νέα εποχή. Ο Ardeleanu χαρακτηρίζει τα ατμόπλοια ως σύμβολο της νεωτερικότητας και ως καταλυτικό παράγοντα εμπορικής, κοινωνικής και πολιτιστικής

ανάπτυξης της περιοχής του Κάτω Δούναβη κατά την περίοδο αυτή. Ο συγγραφέας τονίζει ακόμα ότι τα ατμόπλοια δεν ήταν απλά ένα μέσο μεταφοράς προσώπων και αγαθών, αλλά επιπρόσθετα και ένα μέσο εμπέδωσης της κρατικής εξουσίας, καθώς ένωνε απομακρυσμένες περιοχές με διοικητικά κέντρα και κεντρικούς κόμβους, τον έλεγχο των οποίων είχαν οι κεντρικές διοικήσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο, ο συγγραφέας περιγράφει το πώς τα ατμόπλοια βελτιστοποίησαν τις μετακινήσεις και το πώς σε σύντομο χρονικό διάστημα αναδείχθηκαν ως η δημοφιλέστερη και ασφαλέστερη επιλογή ταξιδιού, σε σχέση με τους άλλους τρόπους μετακίνησης που ήταν διαθέσιμοι κατά την εποχή εκείνη. Κατά τον Ardeleanu τα ατμόπλοια συνέβαλαν καταλυτικά στη σύνδεση της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, διευκολύνοντας σημαντικά τις μετακινήσεις. Ο συγγραφέας εστιάζει στον αντίκτυπο της εξέλιξης αυτής στην περιοχή της Βλαχίας, ο ρόλος της οποίας αναβαθμίστηκε σημαντικά, καθώς εξελίχθηκε σε σημαντικό σταθμό της διαδρομής μετάβασης από την Κωνσταντινούπολη στη Βιέννη. Γεγονός που αποτυπώνεται και από τη βελτίωση της οικονομίας, όπως και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών στην περιοχή κατά την περίοδο αυτή.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια, ο Ardeleanu μέσω της αξιοποίησης πρωτογενών πηγών (όπως ενδεικτικά ταξιδιωτικών ημερολογίων και επιστολών) μας μεταφέρει με τρόπο παραστατικό εμπειρίες ταξιδιωτών (Βρετανών, Γάλλων, Αμερικανών, κλ. π.) που έκαναν το διάπλου του Κάτω Δούναβη με ατμόπλοια. Στο δεύτερο κεφάλαιο συγκεκριμένα, ο συγγραφέας περιγράφει με αρκετές λεπτομέρειες το σύνολο των πτυχών του ταξιδιού με ατμόπλοιο, συμπεριλαμβανομένου των σχέσεων και των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ταξιδιωτών και του ρόλου που διαδραμάτισαν τα πληρώματα. Οι εμπειρίες και οι εντυπώσεις των ταξιδιωτών περιγράφονται και στο επόμενο κεφάλαιο, στο οποίο ο συγγραφέας εστιάζει στους ταξιδιώτες από Δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες και στο πώς αυτοί αντιλαμβάνονταν την Βλαχία, την οποία θεωρούσαν «ούτε πλήρως Ανατολική», «ούτε πλήρως Δυτική». Ευρύτερα, το κεφάλαιο αυτό περιγράφει την περιοχή ως ένα ρευστό όριο μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Το τέταρτο κεφάλαιο επικεντρώνεται αποκλειστικά στους Ρουμάνους ταξιδιώτες και στις αντιλήψεις τους σχετικά με τα ατμόπλοια. Για τους Ρουμάνους λοιπόν τα ατμόπλοια ήταν σύμβολο προόδου και

μετάβασης στη νέα εποχή. Ακόμα, οι Ρουμάνοι ταξιδιώτες μέσα από τα ατμόπλοια είχαν την ευκαιρία να γίνουν μάρτυρες της δυτικής προόδου. Και σε αυτό το κεφάλαιο, όπως και στα προηγούμενα, έχουν ενδιαφέρον οι πρωτογενείς πηγές που έχει αξιοποιήσει ο Ardeleanu.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, ο Ardeleanu επικεντρώνεται στις διακλαδώσεις της δημόσιας υγείας με την μετακίνηση των ταξιδιωτών εντοπίζοντας το πώς οι πρακτικές καραντίνας επηρέασαν τα ταξίδια στον Δούναβη. Ειδικότερα αναφέρεται στην επιδημία χολέρας που επηρέασε την περιοχή κατά την περίοδο αυτή και στις συχνά αντικρουόμενες αυτοκρατορικές προσεγγίσεις στην πρόληψη των ασθενειών. Η εφαρμογή υγειονομικών μέτρων και τα λοιμοκαθαρτήρια επηρέασαν τον χρόνο και την κίνηση των ταξιδιωτών. Ο συγγραφέας περιγράφει με λεπτομέρειες τα υγειονομικά μέτρα, την εφαρμογή τους και τις πολιτικές προεκτάσεις. Ενδιαφέρον έχει ότι ο συγγραφέας επιχειρεί έναν επαναπροσδιορισμό των Λαζαρέτων (των σταθμών καραντίνας) ως χώρων αλληλεπίδρασης, όχι μόνο απομόνωσης, παραθέτοντας τις εμπειρίες ταξιδιωτών και περιγραφές από την διαμονή τους σε αυτά κατά την περίοδο της καραντίνας. Παρά την υγειονομική κρίση, ο συγγραφέας τονίζει ότι το εμπόριο δεν επηρεάστηκε.

Στο τελευταίο κεφάλαιο, ο συγγραφέας εξετάζει τη μετατροπή των *Σιδερένιων Πυλών* (του συνόλου δηλαδή των τριών μεγάλων φαραγγιών του Δούναβη στα Σερβο-ρουμανικά σύνορα) σε τόπο βιομηχανικής κατάκτησης. Ειδικότερα, αφηγείται τις εντυπώσεις των ταξιδιωτών για την περιοχή και αναλύει τις πρώτες προσπάθειες τιθάσευσης του ποταμού προκειμένου για τη διευκόλυνση της πλοήγησης με ατμό και το πώς η ανάγκη αυτή ενθάρρυνε τη συνεργασία των κρατών της περιοχής, ώστε να ολοκληρωθεί επιτυχώς το έργο.

Στα συμπεράσματα του βιβλίου, ο Ardeleanu μεταξύ άλλων αναφέρει ότι για τους Ρουμάνους, το ταξίδι με ατμόπλοιο συμβόλιζε τη νεωτερικότητα και τη σύνδεση μεταξύ των κρατών. Η διευκόλυνση των μετακινήσεων λόγω των ατμόπλοιων, συνέβαλε στον αυξανόμενο αριθμό Βλάχων και Μολδαβών που ταξίδευε στο εξωτερικό, οι οποίοι προσαρμόστηκαν εύκολα στους ρυθμούς αυτής της νέας μορφής μετακίνησης. Τα ατμόπλοια τους εισήγαγαν ακόμα στα ευρωπαϊκά πρότυπα κοινωνικότητας και εθιμοτυπίας. Κατά τον Ardeleanu η ταχεία αύξηση των μετακινήσεων αντανάκλα τους ευρύτερους κοινωνικούς μετασχηματισμούς και την πρόοδο της ρουμανικής ελίτ, η οποία προσέγγιζε με

σταθερό ρυθμό τα αντίστοιχα δυτικοευρωπαϊκά πολιτιστικά και οικονομικά πρότυπα.

Ο Ardeleanu αναφέρει ακόμα ότι η είσοδος του ατμού στις μετακινήσεις στο Δούναβη, επέφερε τον επαναπροσδιορισμό του χρόνου (με την επιτάχυνση των ταξιδιών) και τη συρρίκνωση του χώρου (με τη διευκόλυνση των μετακινήσεων). Η αλλαγή αυτή ανέδειξε τον Δούναβη ως βασική αρτηρία σε ένα ευρύτερο σύγχρονο δίκτυο μεταφορών, ο οποίος ήταν πρόδρομος μεταγενέστερων συστημάτων όπως οι διηπειρωτικοί σιδηρόδρομοι. Ωστόσο, μέχρι το τέλος του αιώνα, η εξέχουσα θέση της διαδρομής του Δούναβη δεν υφίσταντο στον ίδιο βαθμό πια, καθώς κυριάρχησαν οι μετακινήσεις με σιδηρόδρομο και αναδείχτηκαν εναλλακτικές θαλάσσιες διαδρομές. Το έτος 1895 θεωρείται έτος ορόσημο, καθώς η Ρουμανία στρέφεται στις σιδηροδρομικές συνδέσεις, με τον διάπλου μέσω του Δούναβη να περιορίζεται σημαντικά. Ο Ardeleanu, τέλος, υποστηρίζει ότι η εποχή των ατμόπλοιων ήταν ένα καθοριστικό κεφάλαιο της ιστορίας ενσωμάτωσης της Ρουμανίας στη σύγχρονη Ευρώπη, το οποίο άφησε το αποτύπωμά του στη γεωγραφία, τον πολιτισμό και την ταυτότητά της.

Συνολικά, το βιβλίο αυτό του Ardeleanu είναι αρκετά καλογραμμένο και μεταφέρει με τρόπο εύστοχο το πώς η ατμοπλοΐα αναμόρφωσε τον Κάτω Δούναβη και τις κοινωνίες που τον περιβάλλουν. Μέσω μιας διεπιστημονικής προσέγγισης, το βιβλίο αυτό συνιστά μια σημαντική πηγή για τους μελετητές της ιστορίας των Χωρών της Χερσονήσου του Αίμου του 19ου αιώνα. Το βιβλίο αυτό αναδεικνύει, τέλος, τη βαθιά γνώση του συγγραφέα για την ιστορία της περιοχής του Κάτω Δούναβη, καθώς και τις διασταυρώσεις της τεχνολογίας, του εμπορίου και του πολιτισμού, και το πώς διαμορφώθηκε η νεωτερικότητα κατά μήκος ενός από τα μεγαλύτερα ποτάμια της Ευρώπης.

Άννα Μπατζέλη

Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια Δ.Π.Θ.